

Załącznik nr 3
Autoreferat w języku polskim
27 marca 2018 r.

dr Beata Bochorodycz
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Wydział Neofilologii, Katedra Orientalistyki,
Zakład Japonistyki
ul. Grunawaldzka 6, 60-6780 Poznań

AUTOREFERAT

1. Imię i Nazwisko:

Beata Małgorzata Bochorodycz

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe/ artystyczne – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej.

- 1993 – Magister filologii w zakresie japonistyki, stopień przyznany przez Radę Wydziału Neofilologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu w dniu 5 sierpnia 1993 roku, temat pracy magisterskiej: *Klasyczne źródła twórczości dramaturgicznej Mishimy Yukio*, promotorzy: Prof. dr hab. Alfred F. Majewicz, mgr Estera Żeromska, dr Koichi Kuyama.
- 1998 – Magister prawa, specjalizacja nauki o polityce, stopień przyznany przez Radę Wydziału Prawa Uniwersytetu Kiuisu w Fukuocie w Japonii w dniu 31 marca 1998 r., temat pracy magisterskiej: *Shojo bōkō jiken go no Okinawa beigun kichi mondai no tenkai: Okinawa kenmin sōkekki taikai to kenmin tōhyō o meguru shoseiji shutai no bunseki* [Problem amerykańskich baz wojskowych na Okinawie po incydencie gwałtu na uczennicy szkoły podstawowej. Analiza działalności podmiotów politycznych w związku z generalnym wiecem mieszkańców Okinawy oraz referendum w sprawie baz wojskowych], promotor Prof. Yabuno Yuzō.
- 2007 – Doktor nauk humanistycznych z zakresu nauk o polityce, stopień przyznany przez Radę Naukową Instytutu Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk w Warszawie w dniu 27 kwietnia 2007 r., temat rozprawy doktorskiej: *Okinawa – In Search of a New Type of Autonomy in the 1990s*, praca przedstawiona do nagrody Prezesa Rady Ministrów. Promotor: Doc. dr hab. Krzysztof Gawlikowski, recenzenci: Prof. dr hab. Edward Haliżak, Doc. dr hab. Waldemar J. Dziak.

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych/ artystycznych.

- 1 VII 2017 – obecnie – starszy wykładowca, Katedra Orientalistyki, Wydział Neofilologii, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

- 1 X 2015– 30 III 2018 – adiunkt, Centrum Cywilizacji Azji Wschodniej, Uniwersytet SWPS
- 1 X 2009–30 X 2010 – adiunkt, Pracownia Języka i Kultury Japońskiej, Uniwersytet im. Mikołaja Kopernika w Toruniu
- 1 X 2008–31 III 2009 – wizytujący profesor (visiting professor), Yokohama National University, Jokohama, Japonia
- 1 VII 2007–30 VI 2017 – adiunkt, Katedra Orientalistyki, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
- 1 X 2006–30 VI 2008 – wykładowca, Szkoła Wyższa Psychologii Wyższej w Warszawie, Wydział we Wrocławiu
- 1 VI 2006–30 VI 2007 – wykładowca, Instytut Orientalistyczny, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
- 1 IV 2001–31 III 2003 – asystent (*joshu*), Katedra Nauk Politycznych, Wydział Prawa, Kyushu University, Fukuoka, Japonia

4. Wskazanie osiągnięcia* wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2016 r. poz. 882 ze zm. w Dz. U. z 2016 r. poz. 1311.):

a) tytuł osiągnięcia naukowego/artystycznego,

Fukushima a społeczeństwo obywatelskie. Japoński ruch denuklearny w perspektywie politologiczno-socjologicznej

b) (autor/autorzy, tytuł/tytuły publikacji, rok wydania, nazwa wydawnictwa, recenzenci wydawniczy),

Beata Bochorodycz, *Fukushima a społeczeństwo obywatelskie. Japoński ruch denuklearny w perspektywie politologiczno-socjologicznej*, 2018, Wydawnictwo Naukowe UAM, recenzenci: dr hab. Karol Żakowski

c) omówienie celu naukowego/artystycznego ww. pracy/prac i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania.

Przedłożona do oceny monografia pt. *Fukushima a społeczeństwo obywatelskie. Japoński ruch denuklearny w perspektywie politologiczno-socjologicznej* podejmuje temat rozwoju społeczeństwa obywatelskiego w Japonii po katastrofie nuklearnej w elektrowni Fukushima Daiichi w marcu 2011 roku.

Głównym celem pracy było zbadanie wpływu katastrofy fukushimskiej na społeczeństwo obywatelskie, na jego rozwój i formy działania, a szczególnie na funkcjonowanie ruchu sprzeciwu wobec energetyki jądrowej, co docelowo ma pomóc w rozważaniach nad zagadnieniem wpływu grup obywatelskich na politykę energetyczną państwa, czy ujmując rzecz szerszej, na proces decyzyjny w administracji państwowej. Analiza powyższych zagadnień przedstawiona została na

tle opisu wcześniejszych wypadków oraz działalności podmiotów ruchu określanego w języku polskim i angielskim jako antynuklearny, a w niniejszej pracy jako denuklearny – ukierunkowany na sprzeciw wobec zakładów energetyki jądrowej, co nawiązuje bezpośrednio także do nazw japońskich (*hangenpatsu, datsugenpatsu*).

Podstawowe pytania badawcze dotyczyły następujących kwestii: genezy powstania ruchu denuklearnego oraz jego związku z wcześniejszymi ruchami antynuklearnymi, sposobu funkcjonowania (struktura, członkowie, liderzy, funkcje, formy działalności), a także wpływu ruchu na politykę państwa i społeczeństwo.

W celu odpowiedzi na powyższe pytania wykorzystywałam różnorodne metody badawcze stosowane w naukach o polityce oraz socjologii, w tym analizę instytucjonalno-prawną, porównawczą, historyczną, studia przypadku, kategoryzację, wywiady pogłębione, obserwację partycypacyjną oraz krytyczną analizę tekstów. W analizie opierałam się przede wszystkim na metodach jakościowych, ze względu na specyfikę tematu, choć metody ilościowe – dane statystyczne dotyczące skali, cech, struktury i funkcjonowania podmiotów społeczeństwa obywatelskiego, zostały wykorzystane tam, gdzie było to pomocne dla lepszego rozumienia tematu. W pracy zdecydowałam się połączyć perspektywę politologiczną i socjologiczną – teorie społeczeństwa obywatelskiego z teoriami ruchów społecznych, w celu pełniejszego ujęcia zjawiska ruchu denuklearnego, którego główne podmioty działań wychodzą poza tradycyjne ramy klasyfikacji obu podejść.

Praca powstała w oparciu o własne badania terenowe, w tym wywiady (42 osoby) i obserwację partycypacyjną (ponad 35 wydarzeń), które przeprowadziłam w Japonii w latach 2013-2014 podczas stażu badawczego na Państwowym Uniwersytecie Jokohamy w ramach stypendium Fundacji Japońskiej. W pracy wykorzystywałam przede wszystkim materiały prymarne, takie jak akty prawne, dokumenty i raporty rządowe, instytucji pozarządowych i prywatnych, materiały publikowane przez podmioty ruchu denuklearnego, ich strony internetowe, zapisy audiowizualne, czy wreszcie bardzo liczne pamiętniki liderów i uczestników ruchu oraz głównych decydentów politycznych. Ponadto, analizę oparłam na przeglądzie dotychczasowych badań naukowych, monografii, ekspertyz i artykułów, jak również doniesień prasowych i telewizyjnych. Większość wykorzystanych materiałów źródłowych była w języku japońskim i angielskim.

W rozprawie dowodzę, że, po pierwsze, pofukushimski ruch denuklearny należy do typu nowego ruchu społecznego o sieciowej strukturze i antyhierarchicznych relacjach, po drugie, że przyczynił się do bardzo silnej aktywizacji społeczeństwa obywatelskiego w Japonii, obejmując swym zasięgiem szerokie kręgi społeczne, oraz, po trzecie, że wpłynął na politykę energetyczną rządu. I choć nie doprowadził do przyjęcia planu całkowitej eliminacji energii jądrowej (z wyjątkiem krótkiego okresu władzy Partii Demokratycznej), jego działalność wpłynęła na inne decyzje władz – np. w zakresie wprowadzenia wyższych standardów bezpieczeństwa elektrowni, czy rezygnację z budowy nowych elektrowni atomowych – które *de facto* wyznaczyły nowy kurs polityki także w sektorze energetycznym. Wpływ ruchu miał charakter wielowymiarowy i objął zarówno sferę polityki państwa, jak również organizacji i funkcjonowania ruchów społecznych,

społecznej percepcji bezpośrednich form akcji czy symboliki przestrzeni publicznej oraz norm i zachowań społecznych.

Książka zawiera czternaście rozdziałów, wstęp, zakończenie oraz szereg aneksów, które uzupełniają podane informacje i opisy. Znajdują się w nich nazwy instytucji, programów, ustaw i wydarzeń, wraz z ich zapisem w języku polskim, japońskim (w transkrypcji i znakach), a także angielskim, tam, gdzie były one dostępne. Całość uzupełnia indeks rzeczowy.

W rozdziale pierwszym omawiam teoretyczne podstawy pracy, w tym głównie socjologiczne teorie ruchów społecznych oraz politologiczne dyskusje na temat społeczeństwa obywatelskiego. Pierwsze zostały wykorzystane do opisu genezy, struktury i funkcjonowania ruchu antynuklearnego w Japonii, a drugie – do typologizacji podmiotów ruchu, postrzeganych w szerszej perspektywie społeczeństwa obywatelskiego, a także do analizy wpływu ruchu na politykę państwa. W rozdziale tym wprowadzam analityczny model politycznych możliwości, struktury mobilizacyjnej oraz tworzenia ram, wypracowany przez Dougha McAdama, Johna D. McCarthy'ego i Mayera N. Zalda (*Comparative Perspectives on Social Movements*, 2008, Cambridge University Press), który wykorzystałam jako narzędzie porządkujące dalszy opis oraz analizę ruchu.

W rozdziałach 2–5 przedstawiam społeczno-polityczną sytuację w Japonii do wypadku w Fukushima Daiichi w marcu 2011 roku, określaną mianem politycznych możliwości, czyli zmian w strukturze władzy zarówno instytucjonalnej jak i nieformalnej, które przyczyniły się do powstania i kształtowania ruchu. W rozdziale drugim omawiam strukturę władzy politycznej oraz proces decyzyjny w zakresie polityki energetycznej, który do katastrofy zdominowany był przez członków tzw. nuklearnej wioski (*genshiryoku mura*), czyli kompleks firm energetycznych, agencji rządowych, polityków, naukowców i przedstawicieli mass mediów połączonych relacjami wzajemnych korzyści. Dowodzę w nim, że awaria jądrowa w elektrowni Fukushima Daiichi doprowadziła do dalszej destabilizacji struktury władzy, która od 2009 roku przechodziła głęboką transformację związaną z przejściem sterów przez Partię Demokratyczną i odsunięciem konserwatywnej Partii Liberalno-Demokratycznej, rządzącej Japonią prawie nieprzerwanie od 1955 roku. Do najważniejszych czynników systemowych (politycznych możliwości), które przyczyniły się do powstania ruchu denuklearnego, oprócz wspomnianego (a) przejścia władzy przez Partię Demokratyczną, zaliczam: (b) rozłam wśród rządzących elit w kwestii energii jądrowej, (c) sposób radzenia sobie z wypadkiem przez rząd i władze TEPCO, postrzegany jako chroniący interesy rządzących elit, oraz (d) niekonsekwentna polityka energetyczna Partii Demokratycznej. Twierdzę, że to właśnie społeczne oczekiwania zmian, nawarstwiający się problemy oraz ujawnianie kolejnych skandali związanych z katastrofą, a także krytyka decyzji rządu oraz innych przedstawicieli *nuklearnej wioski* doprowadziły do wybuchu największych protestów społecznych rok po katastrofie.

Rozdział trzeci poświęciłam historycznemu opisowi wypadków i zdarzeń jądrowych, które miały miejsce w Japonii do marca 2011 roku. Uwypukliłam w nim mechanizmy kontroli i nadzoru w przemyśle jądrowym, które pozwalały na zatajenia i fałszowania informacji przez operatorów elektrowni i elity władzy. W rozdziale tym pokazuję, że informacje o przeszłych wypadkach i

nadużyciach, które nałożyły się na bieżące doniesienia o błędach rządu i operatora elektrowni firmy TEPCO oraz niedopatrzeniach urzędów nadzorczych, stały się jednym z ważnych czynników, które podważyły zaufanie publiczne wobec władz. Ponadto, sugeruję również, że brak otwartości na temat tych wypadków, a co za tym idzie rzetelnej analizy przyczyn i mechanizmów ich występowania, przyczyniły się do powtórzenia podobnych błędów podczas katastrofy fukushimskiej.

W rozdziale czwartym zarysowuję obraz sytuacji i problemów, które powstały w trakcie oraz zaraz po wypadku 11 marca 2011 roku, ze szczególnym uwzględnieniem kontestowanych przez ruch denuklearny kwestii, opierając się na raportach niezależnych komisji badawczych powołanych do zbadania przyczyn wypadku oraz innych źródłach prymarnych. W rozdziale tym dowodzę, że wiele z omawianych w dalszej części podmiotów ruchu powstało, by przeciwstawić się określonym decyzjom lub brakowi takich decyzji ze strony rządu oraz, by przeciwdziałać problemom przez nie wywołanym (np. nadmiernemu napromieniowaniu nieetatowych pracowników elektrowni jądrowych). Ponadto w oparciu o ilościową analizę dynamiki zmian w nastawieniu opinii publicznej do zakładów jądrowych, pokazuję, że powyższe działania rządu i TEPCO, podobnie jak wcześniej omówione skandale zatajania informacji na temat wypadków, doprowadziły do silnego spadku zaufania szerokich kręgów społecznych wobec rządzących elit i możliwości kontrolowania przez nie energetyki jądrowej, czego przejawem stały się masowe akcje protestacyjne.

W rozdziale piątym przedstawiam historyczny rozwój ruchu antynuklearnego w powojennej Japonii w oparciu o koncepcję „cyklu protestu” Sidneya Tarrowa (*Struggle, Politics, and Reform*, Cornell University, 1989, s. 41–56; *Power in Movement*, Cambridge University Press, 2011, s. 195–233). Ruch ten dzielę na cztery etapy, z których pierwszy rozwijał się w latach 50. XX, i był skierowany przeciwko broni atomowej. W drugim cyklu ruchu obejmującym lata 70. XX wieku, cel powstrzymania budowy, rozbudowy i zatrzymania elektrowni jądrowych realizowany był poprzez nuklearne procesy sądowe. Natomiast trzeci cykl poczarnobylski z lat 80. XX wieku oraz czwarty pofukushimski, określane w niniejszej pracy jako denuklearne, miały na celu eliminację elektrowni jądrowych jako źródła zagrożenia dla życia i zdrowia człowieka. Historyczna analiza ruchu antynuklearnego pozwoliła mi na wyodrębnienie szeregu cech charakterystycznych, które wykorzystywałam do analizy i porównania z działalnością pofukushimską. W rozdziale tym pokazuję, że pod względem struktury ruchu, w pierwszym cyklu dominowały duże, zhierarchizowane i scentralizowane organizacje powiązane z partiami politycznymi i związkami zawodowymi (np. Gensuikin, Gensuikyō, KAKKIN), natomiast w drugim i trzecim cyklu struktura ruchu zaczyna się zmieniać w kierunku formy sieciowej, dominującej w okresie pofukushimskim. Ruch poczarnobylski zaliczany jest do nowych ruchów społecznych, jednak, polemizując ze znanym japońskim socjologiem Hasegawą Kōichim (*Constructing Civil Society in Japan*, Trans Pacific Press, 2004) z którego badań *nota bene* szeroko korzystam, konstatuję, że poczarnobylski cykl ruchu denuklearnego jako „nowy ruch” łączył w sobie w rzeczywistości elementy „nowego” i „starego”. Ponadto udowadniam, że ta ciągłość tradycji i współwystępowanie cech nowych i starych ruchów społecznych stanowi także jedną z cech charakterystycznych ruchu

pofukushimskiego, w którym elementy „nowego ruchu” są w nim jeszcze silniej akcentowane i wyeksponowane, podczas, gdy elementy „starego ruchu” są często skrywane.

Rozdziały 6–13 zawierają typologiczny opis i analizę ruchu denuklearnego po wydarzeniach z marca 2011 roku. Tę część pracy oparłam w dużej mierze na własnych badaniach terenowych i obserwacji partycypacyjnej. Jest to pierwsza tak kompleksowa próba ujęcia ruchu anty- i denuklearnego w Japonii. Ruch pofukushimski zaliczam do nowego ruchu społecznego, wskazując na sieciowość, egalitarne struktury, a ponadto profesjonalizację i specjalizację jako jego cechy charakterystyczne. Ponad sto osiemdziesiąt zidentyfikowanych przeze mnie podmiotów ruchu podzieliłam na siedem głównych kategorii funkcjonalnych, związanych z głównym celem ich działalności. W kolejnych rozdziałach przedstawiam przykłady wybranych organizacji, które reprezentują następujące kategorie: (a) protestu (rozdziały 6–7) – wykorzystujące bezpośrednie formy wyrażania sprzeciwu, takie jak demonstracje, manifestacje, wiece, pikety, strajki okupacyjne, marsze, czy pochody; (b) naukowo-informacyjne (rozdział 8) – społeczne *think-tanki*, mające na celu prowadzenie niezależnych badań, przygotowanie analiz oraz gromadzenie danych; (c) programowe (rozdział 9) – ukierunkowane na tworzenie alternatywnych dla władz projektów programowych w zakresie energetyki jądrowej; (d) pomocowe (rozdział 10) – działające na rzecz wspierania osób, których dotknęły konsekwencje wypadków i zdarzeń jądrowych oraz pracy w zakładach energetyki atomowej; (e) nadzorcze (rozdział 11) – monitorują prace instytucji państwowych i podmiotów prywatnych w zakresie energetyki jądrowej lub spraw związanych z wypadkiem w Fukushima Daiichi; (f) prawne (rozdział 12) – podejmujące działania prawne i sądowe na rzecz osób poszkodowanych w wyniku wypadków jądrowych, pracy w zakładach tej branży oraz działaczy ruchu denuklearnego; oraz (g) inne (rozdział 13) – w tym finansowe, wyborcze i międzynarodowe. W tej ostatniej kategorii znalazły się także prywatne firmy, choć zasadniczo nie są one uznawane za podmioty społeczeństwa obywatelskiego. Jak jednak pokazuję, rozróżnienie pomiędzy podmiotami ruchu społecznego, społeczeństwa obywatelskiego a innymi formami działalności społeczno-politycznej i gospodarczej jest w rzeczywistości bardzo trudne. Przy opisie wszystkich powyższych organizacji uwzględniałam historię jej powstania, struktury organizacyjne i członkowskie, a także finansowanie. Najbardziej zauważalną i medialną formą działalności podmiotów społeczeństwa obywatelskiego – określonej jako „kwiat ruchu” (*undō no hana*) za socjologiem Ogumą Eiji – są protesty i demonstracje, jednak, jak wykazuję, podmioty je organizujące działają w sieci powiązań, czy innymi słowy, w pewnym ekosystemie silnie ze sobą powiązanych organizacji i aktorów, które wzajemnie się wspierają i uzupełniają. Twierdzę, że bez ujmowania całościowo struktury ruchu, trudno jest zrozumieć faktyczny sposób jego funkcjonowania, a ponadto ocenić wpływ ruchu na politykę rządu i administracji państwowej.

W rozdziale 14 nawiązuję do jednego z najbardziej kontestowanych zagadnień teorii ruchów społecznych i społeczeństwa obywatelskiego, a mianowicie relacji elit władzy i społeczeństwa obywatelskiego. Analiza narzędzi wpływu, oparta na kategoriach zaproponowanych przez Daniela Aldricha (*Site Fights*, Cornell University Press, 2008, s. 54-69) pozwoliła mi ustalić, że władze państwowe nie zastosowały wobec protestujących, z bardzo nielicznymi wyjątkami, środków represji w postaci przemocy fizycznej, aresztowań, interwencji wojska i policji ze względu na

wysokie koszty społeczno-polityczne. Państwo wykorzystało natomiast zarówno twarde środki kontroli społecznej (regulacje prawne, sposób implementacji przepisów czy programów), jak również zachęty (głównie wobec gmin lokalizacyjnych) oraz bardziej wysublimowane narzędzia, zwane formami miękkiej kontroli społecznej, w tym także „tworzenia ram” (ang. *framing*). Z drugiej strony do narzędzi nacisku i wpływu stosowanych przez grupy denuklearne wobec rządzących elit zaliczyłam: akcję bezpośrednią, kampanie społeczne, negocjacje i lobbings, a także inicjatywy: edukacyjno-informacyjne, legislacyjne, sądowe, programowe, wyborcze, a nawet biznesowe. Jak pokazuję w tym rozdziale, w ramach walki o tworzenie ram, toczy się zacięta walka między obiema stronami konfliktu o nadawanie znaczeń i interpretacji oraz tworzenie dominującej narracji. Podmioty ruchu podkreślają fakt uczestnictwa w nim zwykłych ludzi i przeciętnych obywateli, co służy nie tylko legitymizacji, ale i mobilizacji uczestników. Innym elementem narracji jest wskazywanie na bezpośrednie formy protestu jako dopuszczalne i prawomocne sposoby wyrażania opinii w systemach demokratycznych. Z kolei nowatorskość i nowoczesność ruchu mają uatrakcyjnić go dla potencjalnych nowych członków, funkcjonując jako narzędzia mobilizacyjne. Rozdział ten kończę konstatacją, że tworzenie ram i kontrram być może w zasadniczy sposób decyduje o ostatecznym sukcesie ruchu, stanowiąc o jego atrakcyjności, legitymizacji oraz o sile oddziaływania.

W ostatnim rozdziale pracy podsumowuję całość pod kątem genezy ruchu, narzędzi wpływu, struktur mobilizacyjnych i cykli ruchu, analizowanych w poprzednich rozdziałach, odnosząc się następnie do zagadnienia typologizacji ruchu pofukushimskiego jako nowego ruchu społecznego oraz oceny wpływ ruchu na politykę państwa i społeczeństwo. Dowodzę, że ruch denuklearny, który przybrał najbardziej na sile w połowie roku 2012, posiadał wiele cech „nowych ruchów” społecznych, definiowanych w kategoriach wartości, problemów, aktorów oraz sposobu funkcjonowania (Claus Offe, „New Social Movements”, *Social Research* 52 (4), 1985, s. 820; Koichi Hasegawa, *Constructing Civil Society in Japan*, Trans Pacific Press, 2004, s. 128–131). W sferze wartości i problemów organizatorzy ruchu odwoływali się do konieczności ochrony dzieci, poszanowania praw człowieka, prawa do godnego życia, do zdrowia, czystego środowiska, wspólnoty, dobra publicznego, czyli inaczej mówiąc do wartości i problemów postmaterialistycznych bądź postmodernistycznych. Uczestnikami i organizatorami byli tzw. „zwykli obywatele” bez afiliacji partyjnej czy organizacyjnej (jak np. związki zawodowe). Formy działania i organizacji zdominowane zostały przez zdecentralizowane struktury sieciowe, małych grup współpracujących ze sobą przy określonych projektach. Oparte są one na egalitarnych relacjach, określanych przez organizatorów jako „antyhierarchiczne”, zarówno w samej sieci współpracy, jak i wewnątrz poszczególnych grup.

Na koniec omawiam zagadnienie skutków ruchu, pogrupowanych jako bezpośrednie i pośrednie, a także krótko- i długookresowe. W sferze wpływu politycznego do bezpośrednich skutków krótkookresowych ruchu pofukushimskiego, zgodnych z jego głównym celem, zaliczam wpływ na politykę energetyczną państwa za rządów Partii Demokratycznej, która przyjęła nowy plan stopniowego wycofywania się z wykorzystania energii jądrowej przez Japonię do 2030 roku. I choć został on następnie zmieniony przez gabinet Abe Shinzō z PLD, niemniej jednak pod

wpływem presji publicznej rząd przyjął nowe standardy bezpieczeństwa, w rezultacie których wszystkie reaktory jądrowe zostały zatrzymane na ponad rok do inspekcji i modernizacji. Ponadto, pomimo udanych prób ponownego uruchomienia kilku reaktorów, ze względu na wysokie koszty modernizacji, firmy energetyczne podjęły decyzje o wycofaniu z użytku wielu reaktorów jądrowych, a budowę nowych zaniechano na czas bliżej nieokreślony. W wymiarze normatywnym za sukces ruchu uznaję spotkanie pomiędzy delegacją koalicji Hangenren a premierem Nodą w sierpniu 2012 roku, które jednocześnie wzmocniło pozycję Hangenren jako przedstawiciela ruchu społecznego, uprawomocniło ich żądania, a także samą formę politycznego protestu jakimi są bezpośrednie akcje. W wymiarze symbolicznym działalność Hangenren i innych podmiotów doprowadziła do redefinicji sfery publicznej obszaru tokijskiego, a zwłaszcza centrum politycznego rejonu Kasumigaseki–Nagatachō, kojarzonego z władzą biurokratyczno-polityczną – przekształcając je w obywatelską sferę publicznej kontestacji i protestu. Organizacyjnie, mechanizm mobilizacyjny oraz forma protestu wypracowana przez Hangenren, posłużyły jako model dla innych ruchów. Cykliczna działalność koalicji i innych podmiotów z rejonu metropolii tokijskiej wzmocniła także aktywność podmiotów ruchu denuklearnego na prowincji, łącząc tym samym centrum z peryferiami. W sferze normatywnej i aksjologicznej walka o tworzenie ram zaowocowała zmianą wizerunku demonstracji – kojarzonych wcześniej z radykalizmem lat 60. XX wieku, ideologią oraz udziałem dużych organizacji – na bardziej pokojowy wizerunek protestu politycznego, który stanowi jedną z *normalnych* form wyrażania opinii w systemie demokratycznym.

Do skutków pośrednich działalności grup innych niż protestu, w kategorii edukacyjno-informacyjnej zaliczam wzmocnienie tzw. „efektu uczenia się” (*learning effect*) w odniesieniu do tematu energetyki jądrowej a nawet szerzej, problemów energetycznych w skali krajowej i globalnej, o czym dobitnie świadczą wyniki sondaży opinii publicznej; w kategorii programowej, przygotowanie obywatelskiego projektu rozwoju energetyki, pt. *Zarys programowy polityki eliminacji energii jądrowej przygotowany przez obywateli* pod egidą Obywatelskiej Komisji Energii Atomowej; a w sferze prawno-legislacyjnej, zmiany w sposobie orzekania w sprawach związanych z elektrowniami jądrowymi na korzyść grup obywatelskich (np. wyrok z maja 2014 roku w sprawie elektrowni Ōi oraz z kwietnia 2015 roku – elektrowni Takahama). Ponadto, twierdzę, że ruchy społeczne przyczyniają się do kształtowania prospołecznych postaw, a te z kolei – do budowy kapitału społecznego, który stanowi podstawę efektywnego funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego, a tym samym systemu liberalnej demokracji czy też gospodarki rynkowej. Całość reasumuję twierdzeniem, że ruch denuklearny po wypadku w elektrowni Fukushima Daiichi przyczynił się do niezwykle aktywizacji społeczeństwa obywatelskiego, jednej z największych w powojennej historii Japonii zarówno pod względem liczebności uczestników, form działalności, jak i skutków oddziaływania na rządzące elity. Skutki długofalowe ruchu denuklearnego można natomiast będzie zaobserwować i ocenić dokładniej za kilka lub kilkanaście lat.

W momencie opublikowania przedłożona książka była pierwszą nie tylko polsko- czy anglojęzyczną, ale nawet japońskojęzyczną monografią poświęconą w całości analizie ruchu

denuklearnego w Japonii, przedstawionego tak kompleksowo. Większość prac koncentruje się na grupach protestu albo na wybranych studiach przypadku, jak na przykład wybitne prace Ogumy Eiji (*Genpatsu o tomeru hitobito* [Ludzie, którzy zatrzymają elektrownie jądrowe], Bungei Shunjū, 2013), Hasegawy Kōichiego (*Constructing Civil Society in Japan*, Trans Pacific Press, 2004), Daniela Aldricha ("Post-Crisis Japanese Nuclear Policy", *Asia Pacific* 103, 2012), czy wielu innych. Ponadto, żadna ze znanych mi prac nie próbuje analizować zjawiska protestów społecznych interdyscyplinarnie z perspektywy politologiczno-socjologicznej, co pozwala, jak podkreślałam, na pełniejsze i głębsze ujęcia tego zjawiska. Monografia ta stanowi oryginalny wkład do wiedzy na temat sposobu funkcjonowania i organizacji oraz wpływu ruchu denuklearnego w Japonii na politykę państwa, ale także do teorii ruchów społecznych i społeczeństwa obywatelskiego.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo - badawczych.

Moja dotychczasowa kariera naukowa związana była zarówno z ośrodkami naukowymi w Polsce jak i w Japonii. Po zakończeniu pięcioletnich studiów japonistycznych na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (UAM) uwieńczonych dyplomem magisterskim z filologii w zakresie japonistyka, kontynuowałam studia o profilu stosunki międzynarodowe w ramach stypendium przyznanego mi przez międzynarodowy Klub Rotary (Japan Program) na Międzynarodowym Uniwersytecie Chrześcijańskim (International Christian University, ICU) w Tokio, a następnie w ramach stypendium Japońskiego Ministerstwo Nauki i Techniki na Wydziale Prawa Uniwersytetu Kiusiu w Japonii, gdzie uzyskałam tytuł magistra prawa (specjalizacja nauki o polityce). Po zakończeniu kursu doktoranckiego w 2001 roku, również sponsorowanego przez Japońskie Ministerstwo Nauki i Techniki, podjęłam pracę na stanowisku asystentki (*joshu*) na tym samym wydziale, prowadząc zajęcia z polityki europejskiej i japońskiej. Po powrocie do kraju w 2006 roku rozpoczęłam pracę jako wykładowca w Zakładzie Japonistyki Wydziału Neofilologii na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza (UAM) w Poznaniu, który odtąd stanowi moje podstawowe miejsce pracy. Po uzyskaniu stopnia doktora nauk humanistycznych z zakresu nauk o polityce, przyznanego przez Radę Naukową Instytutu Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk w Warszawie w kwietniu 2007 roku, zostałam zatrudniona na UAM na stanowisku adiunkta. Jednocześnie prowadziłam także wykłady jako wykładowca, a następnie jako adiunkt w Szkole Wyższej Psychologii Społecznej (obecnie Uniwersytet SWSP) we Wrocławiu i w Warszawie na specjalizacji komunikacja międzykulturowa oraz studia azjatyckie, a także w latach 2009-2010 w Pracowni Języka i Kultury Japońskiej na Uniwersytecie im. Mikołaja Kopernika w Toruniu na kierunku japonistyka. W międzyczasie pracowałam także przez pół roku (2008-2009) jako wizytujący profesor na Państwowym Uniwersytecie Jokohamy (Yokohama National University) prowadząc zajęcia dla studentów studiów magisterskich i doktoranckich z polityki japońskiej oraz teorii społeczeństwa obywatelskiego w języku angielskim.

W moich dotychczasowych badaniach naukowych starałam się łączyć zainteresowania polityką wewnętrzną i zagraniczną Japonii po 1945 roku oraz problemem Okinawy z perspektywy teorii społeczeństwa obywatelskiego, systemu politycznego, procesu decyzyjnego oraz stosunków

międzynarodowych. Mój dorobek naukowy z lat 2007–2018 po uzyskaniu stopnia doktora obejmuje trzy monografie (pracę złożoną do oceny, monografię na temat polityki zagranicznej napisaną wspólnie z dr hab. Karolem Żakowski i dr Marcinem Sochą z Uniwersytetu Łódzkiego oraz poszerzoną wersję doktoratu), redakcję jednej pracy zbiorowej, 4 artykuły w czasopismach naukowych (w tym dwa na liście ERIH Plus), 9 artykułów w monografiach zbiorowych (łącznie dziewięć artykułów w języku angielskim i dwa w języku japońskim) oraz jedną recenzję książki. Dorobek ten można podzielić na trzy bloki zagadnień: a) problemu Okinawy w polityce wewnętrznej Japonii oraz relacjach z USA, b) japońskiego społeczeństwa obywatelskiego, oraz c) polityki zagranicznej.

a) Problem Okinawy

Od czasu studiów doktoranckich na Uniwersytecie Kiushu w Japonii ważny obszar moich zainteresowań stanowi tzw. problem Okinawy, a mianowicie kwestia amerykańskich baz wojskowych znajdujących się w prefekturze Okinawa, które funkcjonują tam zgodnie z postanowieniami traktatu o sojuszu oraz innymi porozumieniami japońsko-amerykańskimi. Tereny te stanowią około 75 procent wszystkich amerykańskich baz na terytorium Japonii, podczas gdy prefektura to mniej niż 2 procent obszaru państwa. Problem polega głównie na tym, że jedna trzecia gruntów wynajmowanych i opłacanych przez rząd Japonii należy do prywatnych właścicieli, z których wielu odmawia dzierżawy. Lokalny sprzeciw i protesty przeciwko bazom przechodzą zmienne fazy napięcia w zależności od sytuacji polityczno-społecznej oraz od dramatycznych wydarzeń (np. przestępstw seksualnych popełnianych przez amerykańskich żołnierzy na Okinawiańskich kobietach, czy wypadkach spowodowanych przez armię zagrażających życiu ludności cywilnej, jak w przypadku rozbicia się helikoptera na terenie Międzynarodowego Uniwersytetu Okinawy w sierpniu 2004 r.). Problemem Okinawy, który pod koniec lat 90. XX wieku był w Japonii mało znany i zbadany, a co więcej, ze względu na swą kontrowersyjność niechętnie podejmowany przez Japońskich badaczy, zainteresowałam się pod wpływem sugestii ówczesnego mojego promotora prof. Yabuno Yuzō z Uniwersytetu Kiushu, który, uważał, że łatwiej badanie tego problemu przyjdzie obcokrajowcom.

W kolejnych pracach starałam się spojrzeć na problem Okinawy z różnych perspektyw. W monografii powstałej w oparciu o rozprawę doktorską pt. *The Changing Patterns of Policy Making in Japan. Local Policy Initiative of Okinawa Prefecture in the 1990s* (2010) dokonałam analizy procesu formułowania i negocjacji dalekosiężnego „Programu autonomicznej modernizacji” Okinawy (*Kokusai toshi keisei kōsō*), który powstał w latach 90. XX w., z perspektywy relacji centralno-samorządowych oraz procesu decyzyjnego w administracji państwowej. Jedną z propozycji planu modernizacji było utworzenie strefy wolnego handlu (FTZ) na terenie prefektury, który to temat rozwinęłam i porównałam z działalnością polskich euroregionów w artykule „Comparative Analysis of the Sub-Regional Cooperation: Cross-Border Regional Cooperation in Case of Okinawa and Poland” (2009), wskazując na procesy globalizacji i regionalizacji jako ważny czynnik ich rozwoju.

Problem Okinawy przeanalizowałam także z perspektywy teorii społeczeństwa obywatelskiego, jako że specyfika doświadczeń historycznych tej prefektury – bitwa o Okinawę w 1945 r., okupacja amerykańska trwająca 20 lat dłużej niż w tzw. Japonii właściwej, czy też zauważalna na każdym kroku obecność baz amerykańskich po zwrocie Okinawy do macierzy w 1972 roku, przyczyniły się do powstania bardzo silnych ruchów protestu na wyspach. W artykule “Development of Civil Society in Okinawa after 1945: Was the Reversion a Threshold” (2015) dokonałam przekrojowej analizy ruchów społecznych na Okinawie po 1945 roku, wykazując, że wszystkie najważniejsze z nich związane były z obecnością amerykańskich baz, i w tym sensie, zwrot prefektury w 1972 roku nie był punktem zwrotnym, a co więcej bazy amerykańskie dalej stanowią główną kwestię sporną. Z kolei w artykułach: “Local Issues and Global Alliances: US Military Bases and the Save the Dugong Movement in Okinawa” (2011) oraz jego rozszerzonej wersji w języku japońskim, „Higashi Ajia ni okeru shimin shakai: Okinawa jugon hogo undō o chūshin ni” [*Spółczesność obywatelskie w Azji Wschodniej: Ruch na rzecz ochrony dugoni*] (2013) – podjęłam temat ekologicznego ruchu sprzeciwu wobec budowy nowej bazy wojskowej w Henoko na północy głównej wyspy Okinawa. W artykule tym identyfikuję szereg cech ruchu, takich jak, po pierwsze, silna współpraca japońskich lokalnych i krajowych grup ekologicznych z międzynarodowymi organizacjami, a zwłaszcza z amerykańskimi, przy braku takiej współpracy z organizacjami regionalnymi; po drugie, ruch ekologiczny na Okinawie połączył siły z grupami antywojennymi, anty-bazowymi, organizacjami na rzecz pokoju, ochrony dzieci oraz kobiet, wzmacniając w ten sposób swoje zasoby organizacyjne i mobilizacyjne oraz przekształcając hasła anty-bazowe w bardziej uniwersalne przesłanie o konieczności ochrony środowiska i praw człowieka.

Kwestię baz amerykańskich, kluczowej dla Okinawy sprawy, analizowałam w kilku artykułach, między innymi z perspektywy procesu decyzyjnego zarówno w administracji Stanów Zjednoczonych jak i Japonii. W artykule opublikowanym jeszcze przed obroną doktoratu „Amerika no gunji shisetsu no genjō to tembō: Zaioki beigun kichi no henkan mondai o chūshin ni” [*Status quo i przyszłość amerykańskich baz wojskowych. Problem zwrotu ziemi zajmowanej przez amerykańskie bazy wojskowe na Okinawie*] (2005) – zwracam uwagę, że jednym z głównych czynników wpływających na decyzje o zamykaniu i reorganizacji terenów wojskowych w Stanach Zjednoczonych były kwestie finansowe, tzn. chęć obniżenia kosztów utrzymania zamorskich garnizonów, podczas gdy w Japonii decydujące są czynniki natury politycznej, głównie chęć utrzymania *status quo* ze względu na brak alternatywnych miejsc do przeniesienia amerykańskich baz. W artykule „US Presence in Europe: The Controversies over the US Missile Defense System in Poland” przeanalizowałam z kolei sytuację amerykańskich baz w Europie (w tym plan budowy systemu tarczy rakietowej w Polsce), porównując ją z sytuacją Okinawy. Wykazałam przy tym, że warunki porozumienia w sprawie stacjonowania wojsk amerykańskich w Japonii były mniej korzystne dla Japończyków niż te, które Amerykanie podpisali na przykład z Niemcami, choć sytuacja w Japonii zmieniła się nieco po protestach społecznych w połowie lat 90. XX wieku. Temat ten przygotowałam na prośbę Międzynarodowego Instytutu Badań Okinawiańskich (International Institute for Okinawan

Studies) na Uniwersytecie Riukiu w Naha, gdzie zostałam także zaproszona z wykładem. (Artykuły na temat Okinawy z perspektywy stosunków międzynarodowych zostaną omówione poniżej).

b) Japońskie społeczeństwo obywatelskie i ruchy społeczne

Drugi ważny blok tematyczny moich badań dotyczy kwestii społeczeństwa obywatelskiego w Japonii, w tym także ruchów społecznych. W trzech artykułach tego nurtu podejmuję analizę definicji społeczeństwa obywatelskiego w kulturowo-historycznym kontekście Japonii oraz rozwoju organizacji obywatelskich od połowy XIX wieku po czasy współczesne. W pierwszym z nich pt. „Społeczeństwo obywatelskie w Japonii: rozwój i cechy charakterystyczne” (2008), który skupia się przede wszystkim na okresie powojennym, polemizuję z euroamerykańskimi teoriami społeczeństwa obywatelskiego, pokazując że państwo niekoniecznie musi stać w opozycji do społeczeństwa i hamować jego rozwój, ale że może być, jak pokazuje przykład Japonii, jedną ze stron promujących i pozytywnie stymulujących jego aktywność. W tym kontekście do ważnych czynników kształtujących rozwój społeczeństwa obywatelskiego w Japonii zaliczam centralną rolę państwa w kierowaniu i kształtowaniu podmiotów społeczeństwa obywatelskiego, a także poszerzanie się zakresu ich działalności. Ponadto wskazuję na postępujące procesy decentralizacji władzy oraz deregulacji gospodarki jako czynniki przyczyniające się do aktywizacji organizacji pozarządowych. Na koniec konstatuję, że zachodzące w Japonii zmiany nie doprowadzą zapewne do ukształtowania się tam społeczeństwa obywatelskiego funkcjonującego na identycznych zasadach jak w Europie i Ameryce Północnej ze względu na fakt, że kulturowe uwarunkowania stanowiły istotny czynnik w procesie rozwoju społeczeństw i trudno przypuszczać, że pomimo postępujących procesów globalizacji i regionalnej integracji, przestaną oddziaływać w podobny sposób w przyszłości.

W drugim artykule pt. „Japanese Civil Society in a Historical Perspective” (2009), uwzględniając odmienną tradycję politycznych i kulturowych Japonii od kręgu euroamerykańskiego, pokazuję bujny rozwój działalności obywatelskiej od połowy XIX wieku, w okresach Meiji i Taishō, do początku militarystyki lat 30. XX wieku. Powstaje wówczas wiele stowarzyszeń edukacyjnych, patriotycznych i nacjonalistycznych, ruch na rzecz praw obywatelskich i wolności, ruch robotniczy, socjalistyczny i komunistyczny, anarchistyczny, chłopski, ruchy religijne, feministyczne czy grup wykluczonych (*burakumin*), które wymownie świadczą o długich tradycjach obywatelskich tego kraju. Natomiast w artykule pt. „Rozwój społeczeństwa obywatelskiego w Japonii w dobie globalizacji. Rola ‘presji międzynarodowej’ i państwa w rozwoju grup pożytku publicznego od końca lat 1970” (2012), analizuję wpływ czynników międzynarodowych, takich jak globalizacja i deregulacja rynku oraz polityki krajowej na rozwój działalności organizacji pozarządowych w trzech ostatnich dekadach XX i na początku XXI wieku. W pracy tej wskazuję, że rozwój japońskich organizacji pożytku publicznego od końca lat 70. przebiegał dwuetapowo i według dwóch schematów: w pierwszym okresie do początku lat 90. był stymulowany głównie przez presję zewnętrzną by Japonia współuczestniczyła w międzynarodowej pomocy humanitarnej, ochronie środowiska naturalnego oraz

zrównoważonego rozwoju; a w drugim okresie przez władze centralne Japonii, które na fali neoliberalizmu i deregulacji zaczęły postrzegać organizacje pozarządowe jako narzędzie realizacji polityki państwowej, przenosząc jednocześnie odpowiedzialność za jej wykonanie na te podmioty i na indywidualnych obywateli.

Problematykę ruchów społecznych w Japonii poruszyłam w kolejnych trzech artykułach, w których analizuję historyczny rozwój ruchu antynuklearnego zaraz po wojnie, rolę prawników w ruchu denuklearnym po Fukushima oraz działalność koalicji Hangenren, która stała się jednym z głównych organizatorów manifestacji po wypadku w elektrowni Fukushima Daiichi. W pierwszym z tych artykułów pt. „Rozwój ruchu antynuklearnego i pacyfistycznego w Japonii a polityka energetyki jądrowej we wczesnym okresie powojennym” (2014) objaśniam, w jaki sposób doszło w Japonii do rozwoju energetyki jądrowej pomimo doświadczeń z Hirosimą i Nagasaki. Wskazuję przy tym na takie czynniki jak: polityka Stanów Zjednoczonych, w tym sprawnie przeprowadzona przez CIA kampania PR-owska na rzecz pozytywnego wizerunku pokojowego wykorzystania atomu, cenzura i ukrywanie faktów o skutkach bomb atomowych przez okres okupacji, polityka energetyczna rządu japońskiego oraz działalność kilku kluczowych postaci, jak późniejszy premier Nakasone Yasuhiro, a ponadto, istnienie sieci silnych powiązań pomiędzy politykami, biurokratami, a przedstawicielami branży energetycznej, czyli tzw. nuklearnej wioski, która przez dekady aktywnie wspierała rozwój energetyki jądrowej. Tę ostatnią kwestię rozwijam szerzej w monografii przedłożonej jako główne osiągnięcie naukowe w niniejszym wniosku.

Także dwa kolejne artykuły: “Legal Empowerment: The Role of Legal Professionals in the Denuclear Movement after Fukushima Daiichi Disaster” (2015) oraz “‘Common Citizens’ and Direct Action in the Post-Fukushima Japan. A Case Study of the Metropolitan Coalition Against Nukes (Hangenren)” (2015), nawiązują do temat ruchu denuklearnego po Fukushima. Artykuły te częściowo pokrywają się z treścią dwóch rozdziałów przedłożonej monografii. W pierwszym artykule omawiam rolę prawników w ruchu denuklearnym, wykazując, że poprzez swoją działalność – pozwy cywilne o odszkodowania przeciwko TEPCO i rządowym agencjom oraz na rzecz zamknięcia elektrowni jądrowych, pozwy kryminalne przeciwko osobom i instytucjom odpowiedzialnym za wypadek, czy obrona członków ruchu, przyczyniają się w znaczny sposób do skuteczności działania ruchu denuklearnego. Nie mniej ważny jest skutek prawnego upodmiotowienia i wzmocnienia (ang. *legal empowerment*) obywateli wobec państwa, rozumianego jako wykorzystanie prawnego i sądowiczego systemu w celu poprawy i wywołania zmian społeczno-politycznych i gospodarczych. W drugim artykule analizuję strukturę organizacji oraz formy działania koalicji Hangenren, zwracając szczególną uwagę na kreowanie wizerunku ruchu jako „zwykłych obywateli” bez afiliacji organizacyjnej (partii politycznych czy związków zawodowych), co ma na celu legitymizację żądań zamknięcia elektrowni jądrowych z jednej strony, a z drugiej służy także jako narzędzie mobilizacyjne do przyciągnięcia szerszych grup społecznych.

c) Japońska polityka zagraniczna

Kolejnym istotnym obszarem badawczym była dla mnie analiza japońskiej polityki zagranicznej, której uwieńczeniem stanowi publikacja monografii pt. *Japan's Foreign Policy Making – Central Government Reforms, Decision-Making Processes, and Diplomacy* (2018), wspólnie z dr hab. Karolem Żakowskim i dr Marcinem Sochą, w wydawnictwie Springer. Rozdziały przeze mnie napisane dotyczą kolejno walki z terroryzmem przez rząd Koizumiego Jun'ichirō (“War on Terrorism Under the Koizumi Cabinet”), negocjacji w sprawie przystąpienia Japonii do Partnerstwa Transpacyficznego ze szczególnym uwzględnieniem najbardziej kontrowersyjnej kwestii produktów rolnych (“Abe Cabinet and the TPP Negotiations on ‘Trade Sensitivities’”) oraz problemu relokacji bazy powietrznej Futenma za czasów gabinetu Hatoyamy Yukio (“The Issue of Futenma Under the Koizumi and Hatoyama Cabinet”). Analiza powyższych problemów przeprowadzona jest z perspektywy teorii realizmu neoklasycznego. W pracy pokazujemy, że o ile czynniki międzynarodowe (zmienna niezależna) mają często decydujące znaczenie dla inicjacji danej polityki, o tyle jej końcowy produkt (zawartość polityk) jest wynikiem czynników pośredniczących związanych z system politycznym i decyzyjnym Japonii. W pracy zbadaliśmy konkretnie wpływ reformy administracyjnej z 2001 roku na pozycję premiera i możliwości kreowania przez niego polityki zagranicznej, wyszczególniając trzy ważne czynniki – wykorzystanie narzędzi instytucjonalnych wprowadzonych w 2001 roku, kohezję elit oraz czynniki społeczne. W pracy udowodniliśmy cztery tezy, a mianowicie, po pierwsze, że reformy rządu centralnego wzmocniły rolę premiera w formułowaniu polityki zagranicznej Japonii, często niezależnie od dotychczasowego najsilniejszego decydenta, Ministerstwa Spraw Zagranicznych (MSZ); po drugie, sprawy wymagające koordynacji wielu resortów są najbardziej predestynowane do przejęcia kierownictwa przez Urząd Gabinetu, czyli przez premiera i jego najbliższych współpracowników; po trzecie, reformy nie wyeliminowały rywalizacji i sekcjonalizmu wewnątrz Ministerstwa Spraw Zagranicznych, ale ze względu na wzmocnioną pozycję premiera, mogą one być efektywniej wykorzystywane przez szefa rządu do realizacji określonej polityki; i po czwarte, wykorzystanie nowych narzędzi instytucjonalnych zależy w dużej mierze od czynników charakterologicznych, tj. cech przywódczych i umiejętności korzystania z tych narzędzi przez poszczególnych premierów, sekretarzy gabinetów oraz ministrów spraw zagranicznych.

Tematyka polityki zagranicznej była przeze mnie analizowana w dwóch innych artykułach. Pierwszy z nich, “Political Leadership and the Security Policy: Negotiations on the US Military Bases in Okinawa under the Murayama and Hashimoto Cabinets” (2017), dotyczy jednej z najbardziej kontestowanych kwestii w odniesieniu do amerykańskich terenów na Okinawie, tj. relokacji bazy lotniczej Futenma. W artykule tym analizując proces decyzyjny za czasów dwóch premierów Murayamy Tomiichiego oraz Hashimoto Ryūtarō, zwracam uwagę na fakt, że to za ich rządów przyjęto główne rozwiązanie tej kwestii, a mianowicie przeniesienie problematycznej bazy Futenma na cypel Henoko w północnej części głównej wyspy Okinawa. Ponadto, pokazuję, że choć premier Hashimoto wykazał się silnym przywództwem w kwestii Okinawy, jego decyzje, zasadniczo zgodne z wytycznymi Ministerstwa Spraw Zagranicznych, nie brały pod uwagę

lokalnych żądań przeniesienia bazy poza obszar prefektury, co skutkuje ciągłym pogłębianiem się konfliktu, który od czasu do czasu przybiera formę masowych protestów i demonstracji.

W ostatni artykule dotyczącym polityki zagranicznej, pt. "Policy Entrepreneurs and Policy Proposals: Gulf War Experience and Foreign Policy Change in Japan after the Cold War" (2018), podejmuję kwestię czynników wpływających na zmiany polityki zagranicznej na przykładzie wydarzeń z okresu wojny w Zatoce Perskiej w latach 1990-1991, która uważana jest za jeden z najważniejszych punktów zwrotnych w okresie powojennym Japonii. W artykule tym, opierając się na „modelu wielu strumieni” (Multiple Stream Framework), pokazuję, że zmiana polityki, a właściwie powojennego paradygmatu doktryny Yoshidy, możliwa była dzięki współpracy premiera Kaifu Toshiki („politycznego przedsiębiorcy”) z ministrem spraw zagranicznych Kuriyamą Takakazu („przedsiębiorcą programowym”), przy poparciu najważniejszych decydentów z rządzącej koalicji oraz społecznej aprobacie. W pracy tej podważam tezę o decydującym wpływie sytuacji międzynarodowej i presji amerykańskiej na politykę zagraniczną Japonii, pokazując, że przyjęte rozwiązania były przygotowywane przez japoński MSZ na wiele lat przed konfliktem oraz, że miały one zdecydowanie inny charakter od tych, do których próbowali nakłonić Japonię Amerykanie. Jest to pierwszy artykuł z cyklu, który planuję poświęcić krytycznej analizie kluczowych dla polityki zagranicznej wydarzeń w okresie powojennym Japonii.

Podstawą przy pisaniu powyższych prac naukowych były w dużej mierze materiały prymarne w języku japońskim i angielskim, ale także wyniki własnych prac terenowych, w tym wywiady i obserwacje partycypacyjne podczas wyjazdów studyjnych do Japonii oraz innych państw. Jeszcze podczas studiów doktoranckich pisząc pracę na temat procesu decyzyjnego w administracji państwowej na szczeblu centralnym i lokalnym (prefektury Okinawa), odbyłam miesięczny staż w parlamencie japońskim (prawdopodobnie jako pierwsza Polka), w biurze posła opozycyjnej wówczas Partii Demokratycznej (Minshutō), Nakagawy Masaharu, który następnie pełnił funkcję Ministra Edukacji i Techniki w 2011 roku. Wraz z posłem Nakagawą odwiedziłam jego okręg wyborczy w prefekturze Mie oraz grupy wsparcia (*kōenkai*), tak charakterystyczne dla japońskiego systemu wyborczego. W ramach stażu, uczestniczyłam w posiedzeniach komisji parlamentarnych, a także partyjnych spotkaniach, w tym ogólnokrajowym kongresie PD, gdzie miałam okazję spotkać znanych polityków japońskich, jak premier Hata Tsutomu, późniejszy premierzy Kan Naoto i Hatoyama Yukio. Jednocześnie odbyłam kilka wizyt badawczych do prefektury Okinawa, nawiązując kontakty z tamtejszymi politykami (gubernator Ōta Masahide, wice gubernator Yoshimoto Masanori), biurokratami (Fumoto Reiji), dziennikarzami wpływowych lokalnych gazet (Maedomari Hiromori z *Ryūkyū Shinpō* i Nagamoto Tomohiro *Okinawa Times*), a także działaczami społecznymi. Doświadczenia te i znajomości pozwoliły mi na głębsze rozumienie mechanizmów i kuluarów uprawiania polityki w Japonii. Wykorzystałam je także podczas kolejnych wyjazdów i projektów badawczych, poszerzając jednocześnie grono znajomych. W latach 2013-2014 przebywałam jako wizytujący naukowiec na Państwowym Uniwersytecie Jokohamy w ramach stypendium przyznanego mi przez Fundację Japońską,

prowadząc badania nad ruchem denuklearnym, a w październiku roku 2016 na Graduate Research Institute for Policy Studies (GRIPS) w Tokio, który stanowi główny ośrodek badań nad politykami w Japonii i blisko związany jest z kręgami rządowymi. W 2017 roku luty spędziłam na Uniwersytecie Columbia w Nowym Jorku – prowadząc badania nad polityką zagraniczną, a październik i listopad na School of Oriental and African Studies (SOAS) na Uniwersytecie Londyńskim, gdzie przeprowadziłam kwerendę na temat problemu Okinawy w przygotowaniu nowego projektu badawczego. Wyjazdy te pozwoliły mi nie tylko na zgromadzenie materiałów badawczych, ale także na spotkania, wymianę poglądów i konsultowanie wyników badań ze znanymi specjalistami od spraw polityki japońskiej, w tym z prof. Iio Junem i prof. Takenaką Harutaką z GRIPS, prof. Soeyą Yoshihide Uniwersytetu Keio, prof. Yutaką Tsujinaką z Uniwersytetu Tsukuba, prof. Geraldem Curtisem z Uniwersytetu Columbia, prof. Kristin Surak i prof. Jennifer Lind z SOAS. Spotkania takie są szczególnie ważne dlatego, iż grono specjalistów zajmujących się polityką japońską w Polsce jest stosunkowo nieliczne.

Wyniki swoich badań prezentowałam na licznych konferencjach i seminariach naukowych, których liczba od czasu ukończenia doktoratu w 2007 roku sięgnęła prawie 30, a które odbyły się w wielu regionach świata: w Polsce, Japonii, USA, Wielkiej Brytanii, państwach skandynawskich, Hiszpanii, Austrii, czy nawet Chile. Konferencje te były często organizowane przez stowarzyszenia naukowe, do których przynależę (łącznie osiem stowarzyszeń). W Japonii najbardziej związana jestem z Japońskim Towarzystwem Nauk Politycznych (Nihon Seiji Gakkai), do którego wstąpiłam w 2006 roku. Na konferencjach tego towarzystwa wygłosiłam dwa referaty: pt. *1989 nen ikō Pōrando ni okeru shimin shakai no tenkai: seifu no yakuwari o chūshin ni* [Społeczeństwo obywatelskie w Polsce po 1989 r.] w 2008 roku oraz referat pt. *Koizumi naikaku ni okeru tero to no tatakai: seisaku kettei katei ni oite 2001 nen gyōsei kaikaku no eikyō bunseki o chūshin ni* [Walka z terroryzmem gabinetu Koziurnego: analiza wpływu reform administracyjnych z 2001 roku na proces decyzyjny] w 2016 roku. Oprócz tego należę oraz czynnie uczestniczę w konferencjach International Political Science Association (IPSA), czy British Association for Japanese Studies. W Polsce najbardziej związana jestem z Polskim Towarzystwem Studiów Międzynarodowych (PTSM) oraz Polskim Stowarzyszeniem Badań Japonistycznych (PSBJ). W ramach PSBJ, przygotowałam jako przewodnicząca komitetu organizacyjnego międzynarodową, interdyscyplinarną konferencję japonistyczną, która odbyła się w grudniu 2017 roku na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Liczne wyjazdy badawcze oraz konferencyjne możliwe były dzięki siedmiu różnym projektom badawczym, w których uczestniczyłam. Dwa z nich pochodziły z Polski i finansowane były przez Narodowe Centrum Nauki oraz Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, a pięć z Japonii, w tym przez Fundację Japońską, Japońskie Towarzystwo Wspierania Nauki (Japan Society for the Promotion of Science, odpowiednik polskiego NCN), Japońskie Ministerstwo Nauki i Techniki oraz Suntory Foundation. Wynikiem sześciu z tych grantów, oprócz prezentacji badań na konferencjach i seminariach, była publikacja wymienionych powyżej monografii. Główne osiągnięcie naukowe, tj. monografia poświęcona rozwojowi ruchu denuklearnego po wypadku w Fukushima powstała w oparciu o badania terenowe i kwerendy przeprowadzone

podczas rocznego pobytu w Japonii dzięki stypendium z Fundacji Japońskiej. Wynikiem grantu MNiSW, była zbiorowa monografia na temat wybranych zagadnień współczesnej Japonii, *Zmiany społeczne w Japonii w XIX i XX wieku*, natomiast grantu NCN Opus 6, monografia poświęcona polityce zagranicznej Japonii, *Japan's Foreign Policy Making*, napisana wspólnie z dr hab. Karolem Żakowskim i dr Marcinem Sochą z Uniwersytetu Łódzkiego, którą opublikowało wydawnictwo Springer.

W omawianym okresie otrzymałam dwie indywidualne i jedną zespołową nagrody III stopnia Rektora Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza za osiągnięcia naukowe, dydaktyczne oraz organizacyjne (2009, 2010, 2011). Ponadto otrzymałam stypendium Japanese Studies Fellowship z Japońskiej Fundacji (2013-2014), a także stypendium Fundacji Fulbrighta Senior Award (2018-2019).

Jestem aktywnym członkiem rady redakcyjnej dwóch czasopism naukowych, kwartalnika *Silva Iaponicarum*, od 2006, oraz rocznika *Azja-Pacyfik*, od 2008, dla których recenzowałam ponad dwadzieścia publikacji. W czasopiśmie *Azja-Pacyfik* od 2016 roku pełnię także funkcję zastępczyni redaktora naczelnego. Ponadto, recenzuję artykuły dla dwóch czasopism: *Asian Studies*, od 2015, wydawanego przez Uniwersytet Ljubljany w Słowenii oraz *Analecta Nipponica*, od roku 2017, wydawanego przez Uniwersytet Warszawski.

Równolegle z pracą naukowo-badawczą prowadzę działalność dydaktyczną, która w latach 2007-2018 obejmowała prowadzenie licznych zajęć na temat polityki, historii, dyplomacji, gospodarki, kultury politycznej Japonii, komunikacji międzykulturowej w Azji Wschodniej oraz społeczeństwa obywatelskiego w kilku placówkach naukowo-dydaktycznych w Polsce, przede wszystkim na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza (UAM) w Poznaniu, moim podstawowym miejscu pracy, a także na Uniwersytecie SWPS we Wrocławiu i Warszawie, Uniwersytecie im. Mikołaja Kopernika w Toruniu oraz na Państwowym Uniwersytecie Jokohamy w Japonii, gdzie przez pół roku prowadziłam zajęcia w języku angielskim. W ramach prowadzonego przeze mnie seminarium w latach 2010-2017 wypromowałam 34 licencjaty oraz 22 prace magisterskie (w tym jedną w jęz. angielskim) na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, 9 licencjatów (w tym jeden w języku angielskim) na Uniwersytecie SWPS w Warszawie w latach 2016-2017 oraz 2 licencjaty na Uniwersytecie im. Mikołaja Kopernika w Toruniu w 2011 roku.

W celu popularyzacji wiedzy o Japonii prowadziłam liczne wykłady i prelekcje otwarte dla szerszego grona osób. Odbywały się one na przykład w lokalnych ośrodkach kultury (Wrocław Leśnica), klubach mieszkańców (Klub Aktywnych Kobiet Swojczyce-Strachocin-Wojnów), a także w Wydziale Informacji i Kultury Ambasady Japonii w Warszawie. Uczestniczyłam także kilkakrotnie jako wykładowca w międzynarodowych studenckich warsztatach japonistycznych, które gromadzą studentów japonistyki z Europy Centralnej i Zachodniej. Udzieliłam także kilku wywiadów dla Polskiego Radia (redaktor Rafał Motriuk) oraz Radia Wrocław (redaktorka Anna Geryn) na tematy związane z Japonią.

W ramach działalności organizacyjnej pełniłam funkcję pełnomocnika dziekana ds. studenckich w Katedrze Orientalistyki Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, w okresie 2008-2011 oraz funkcję kierownika studiów azjatyckich w Centrum Cywilizacji Azji

Wschodniej na Uniwersytecie SWPS w Warszawie w okresie 2015-2016. Przygotowałam także program studiów magisterskich dla kierunku studia azjatyckie: Chiny i Azja Wschodnia, w trybie stacjonarnym i zaocznym na Uniwersytecie SWPS, którego uruchomienie planowane było na 2016. W 2010 roku jako główna negocjatorka i koordynatorka doprowadziłam do podpisania porozumienia w sprawie programu praktyk pt. „Japońska Gościnność w Turystyce” pomiędzy Uniwersytetem im. Adama Mickiewicza w Poznaniu a Tourism Consortium z Japonii, w wyniku którego corocznie na praktyki językowe do Japonii wyjeżdża kilku studentów UAM. Uczestniczyłam także w negocjacjach umowy o współpracy międzynarodowej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu z Uniwersytetem Kyoto Sangyo w Japonii, która podpisana została w 2009 roku. Ponadto, opiekowałam się także zbiorami japonistycznymi w bibliotece wydziałowej Novum Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz czytelni w Katedrze Orientalistyki UAM, w latach 2007-2015, a także sporządziłam listę książek japonistycznych do nabycia dla biblioteki Centrum Cywilizacji Azji Wschodniej (obecnie Katedra Studiów Azjatyckich) Uniwersytetu SWPS.

Powyższe osiągnięcia prezentuję jako argumentację do ubiegania się o status samodzielnego pracownika naukowego. Szczegółowy wykaz publikacji i innych osiągnięć znajduje się w załączniku nr 5.